

8. Tendències en l'ocupació. Teletreball

Joan Alberich González

Cada any, des de 2014, l'Observatori de Neologia de la UPF i l'IEC organitzen una crida oberta a participar en l'elecció popular del «neologisme de l'any», a fi de valorar-ne la possible inclusió al *Diccionari de la llengua catalana*, de caràcter normatiu, que publica aquesta darrera institució. Tots deu termes candidats al neologisme de l'any 2020 tenien a veure amb la crisi originada per la pandèmia del virus COVID-19, entre ells un que defineix una de les conseqüències més visibles en matèria laboral i econòmica: *teletreballar*, com a principal exponent d'una «nova» forma d'organització laboral. Però, sens dubte, des d'aquesta mateixa perspectiva, n'hauríem pogut afegir molts més, i, segurament, un dels més destacats són els anomenats *expedients de regulació temporal de l'ocupació* (més coneguts per les seves sigles ERTO), com a reflex de la caiguda generalitzada de l'activitat econòmica.

En efecte, les restriccions, de tot tipus, imposades per mirar de fer front a la pandèmia, han tingut un impacte important sobre l'activitat econòmica i, consegüentment, en l'ocupació. Per aquest motiu, en primer lloc, pretenem abordar quins han estat els efectes del confinament de la població i la desescalada progressiva posterior en el mercat de treball, a partir de l'anàlisi d'indicadors clàssics com ara el nombre de persones ocupades i de les contractacions dutes a terme, l'evolució de la taxa d'atur registrat i, finalment, dels expedients de regulació tramitats. Es tracta, en tots els casos, de paràmetres recollits pels diferents organismes públics d'ocupació, tant de l'àmbit espanyol (el Servicio Público de Empleo Estatal) com català (el Servei Català d'Ocupació), publicats, a casa nostra, per l'Ob-

servatori del Treball i Model Productiu de la Generalitat de Catalunya, que permeten fer una radiografia força precisa de l'evolució de l'activitat econòmica, tant des del punt de vista temporal (bona part de les dades tenen caràcter mensual) com territorial (amb un nivell de desagregació a escala municipal en la majoria dels casos).

En segon lloc, aquesta breu diagnosi no seria completa si no es fes una necessària referència al teletreball, terme que, de manera premeditada i provocativa, hem qualificat com a «nova» forma d'organització del treball, però que, en realitat, expressa una qüestió recurrent en els discursos econòmics i socials dels darrers anys i que, per les circumstàncies actuals, ha pres ara una major importància, fins al punt d'haver-se de regular mitjançant la legislació corresponent, inexistents fins fa poc. Així, analitzar quina ha estat l'evolució de la magnitud en el conjunt de l'ocupació del país, repassar quins dels seus aspectes principals regula el nou text normatiu i quines són les possibles tendències futures del teletreball són el segon objectiu específic d'aquest text.

D'on partíem? Una breu pinzellada de l'ocupació i l'activitat econòmica del país

Abans d'intentar quantificar quin ha estat l'impacte de la pandèmia sobre els principals indicadors econòmics cal fer, necessàriament, una breu ullada a la situació de què partíem, tot fent un breu repàs de les característiques de l'ocupació i l'activitat econòmica del país les darreres dècades.

Dos són, principalment, els fets destacables: en primer lloc, l'augment de persones afiliades a la Seguretat Social i, en segon lloc, el canvi en el pes de les afiliacions en cada un dels sectors econòmics.

En relació amb el primer, cal indicar que al darer trimestre de l'any 2000, el nombre d'afiliats a la Seguretat Social residents a Catalunya (sumant els del règim general com el d'autònoms) era de 2.707.645 persones, xifra que s'elevava fins a 3.339.223 al mateix període de l'any 2019. Aquest augment de més sis-cents trenta mil persones treballadores representa un increment del 23%, xifra molt semblant a l'augment del conjunt de la població total catalana durant aquest mateix període. Sens dubte, cal buscar la raó d'aquest important creixement, sobretot, en el gran boom migratori que experimentà el nostre país durant la primera dècada de segle, en bona part protagonitzat per població en edat de treballar. No obstant això, cal fer que constar que aquest increment en el nombre d'afiliacions s'ha esdevingut en un context d'augment de la taxa d'atur que a finals de 2019 encara no havia recuperat els nivells previs a la crisi econòmica i financera iniciada l'any 2007.

En relació al sector d'activitat, prenent com a base l'estudi de Pujadas (1980), a partir de dades de 1970, i l'actualització recent que n'ha fet recentment Blay (2019), es palesa la terciarització evident de l'activitat econòmica de la major part dels municipis de Catalunya. Així, la porció de territori on abans els serveis ja eren majoritaris (la franja litoral, principalment) s'estén cap a àmplies zones de l'interior del país, com ara l'Alt Pirineu o les zones no urbanes de l'Empordà, el Baix Ebre o, fins i tot, el Segrià; mentre que en unes altres àrees, com ara el Pla d'Urgell, la Conca de Barberà o l'Alt Camp, hi ha un cert equilibri en el nombre d'afiliats a la Seguretat Social entre el sector dels serveis i l'industrial. D'aquesta manera, el sector agrari tan sols manté un pes significatiu a ponent i el sud, però ja només és dominant

a les àrees no urbanes de la Terra Alta, les Garrigues i el Solsonès. Així, per exemple, a finals de 2019, en prop de dues terceres parts dels municipis catalans (618), almenys la meitat dels treballadors (afiliats i autònoms) estaven afiliats en el sector serveis, mentre en el mateix moment de l'any 2000, aquesta xifra no arribava a un de cada dos (446).

Els qui han perdut la feina: la caiguda generalitzada (però asimètrica) de l'ocupació

Feta aquesta brevíssima fotografia de la situació de partida, ja estem en disposició d'analitzar quin ha estat l'impacte de la pandèmia sobre els principals indicadors de l'activitat econòmica i l'ocupació del país.

Com és ben sabut, donada l'expansió generalitzada del virus COVID-19 a l'Estat espanyol, el Govern central decretà l'estat d'alarma i el confinament domiciliari total de la població a partir de la mitjanit del dia 13 de març, permetent, tan sols, sortir de casa per adquirir aliments o medicines, acudir al lloc de treball o atendre emergències. Igualment, les restriccions també incloïen la clausura, d'una banda, de tots els centres educatius i, de l'altra, dels establiments comercials considerats com a no essencials, com ara el comerç minorista, els bars i restaurants, els centres d'oci (gimnasos, discoteques...) i de tots els equipaments culturals (cinemes, teatres, biblioteques...).

L'impacte d'aquestes mesures aviat es deixà notar en les principals macromagnituds del mercat de treball català. Un primer indicador en aquest sentit fa referència al nombre de persones afiliades a la Seguretat Social, ja sigui en el règim general com en el règim especial de treballadors autònoms, xifra recollida a final de cada trimestre (març, juny, setembre i desembre). Per tal d'establir la comparativa, s'ha calculat l'evolució de l'indicador tant

en referència al trimestre precedent del mateix any com al mateix trimestre de l'any anterior.

Una primera dada és que el confinament es va deixar notar en la xifra de persones afiliades a la Seguretat Social ja a finals del primer semestre de l'any 2020, amb una caiguda de més de cent mil afiliats respecte del mateix període de l'any anterior: dels 3.326.789 del mes de març de 2019 es va passar, un any més tard, als 3.222.562, xifres que, en termes percentuals, representen un descens del 3,1%. Amb tot, el descens encara més gran s'esdevingué al trimestre següent, quan la xifra descendí fins a les 3.213.410 persones afiliades, 176.178 menys que al mateix període de l'any anterior, un 5,5%. Aquesta major diferència respecte de la situació a finals de juny de 2019 s'explica pel fet que, tradicionalment, les dades del segon trimestre ja reflecteixen la contractació temporal de l'inici de la temporal turística estiuenca. Dit en unes altres paraules, un període en què tradicionalment l'ocupació augmenta, en aquest any 2020 no tan sols no ho ha fet, sinó que ha continuat la tendència regressiva iniciada el trimestre anterior.

En aquest sentit, alguns estudis comparatius entre els diferents països europeus afirmen que l'afectació del confinament ha estat més intensa en alguns països mediterranis com ara Espanya o Itàlia, ja que són els països amb una proporció més alta de llocs de treball en sectors que s'han vist obligats a interrompre la seva activitat a causa de les mesures de confinament. En el cas concret d'Espanya aquests sectors sumen fins al 14,2% del total de l'ocupació, mentre que la mitjana de la Unió Europea i el Regne Unit és del 9,9%. En contrast, els països del centre i el nord de la Unió tenen una proporció més elevada de llocs de treball en sectors actius (l'activitat dels quals no s'ha paralitzat) malgrat la crisi, ja que són essencials o permeten el teletreball, de manera que l'impacte del confinament sobre l'ocupació és més baix.

Si ens centrem, doncs, en aquest segon trimestre de l'any, donat que és quan s'observa millor la magnitud de la crisi esdevinguda, cal fer, encara, tres concrecions més. En primer lloc, si bé la destrucció de llocs de treball ha estat generalitzada en tots els sectors econòmics, el més afectat ha estat el dels serveis, tant en nombres absoluts (fet que no ha d'estranyar donada l'elevada terciarització de l'economia catalana), sinó en nombres relatius, amb una caiguda del 6,2%, molt superior al de la resta dels sectors (l'agricultura cau, per exemple, tan sols un 1,7%). Sens dubte, la ja al·ludida contractació de tot tipus de serveis vinculada a la temporada turística n'és la principal explicació. Particularment interessant és observar també què passa amb el sector de la construcció, ja que presenta una evolució temporal diferent que la de la resta de sectors: la seva pitjor dada s'assolí el mes de març, mentre que ja al mes de juny les xifres remunten lleugerament, tot i mantenir-se per sota dels volum d'afiliats respecte l'any anterior. Probablement la progressiva represa de l'activitat econòmica ja abans de l'estiu vinculada amb aquest sector —i que no s'ha donat, com s'ha comentat, en altres sectors— n'és la principal explicació.

En segon lloc, l'altre element en què cal incidir és l'evolució diferent de les dades segons el règim d'afiliació: les persones afiliades amb el règim d'autònoms semblen haver aguantat millor la crisi que les que cotitzen en el règim general, en tant que entre elles el descens ha estat tan sols de l'1,8%, valor que s'explica per l'evolució negativa del sector serveis i, sobretot, de la indústria, en tant que la construcció no registrà cap variació respecte de l'any anterior. L'explicació d'aquest fet rau, probablement, en la pròpia resiliència del tipus d'activitat d'aquest tipus de professionals.

Finalment, en tercer lloc, cal fer una referència a les desigualtats territorials, a escala municipal, en la caiguda de l'ocupació. Abans d'entrar a analit-

zar les tendències observades cal, però, fer constar que les xifres es poden consultar bé segons el lloc de residència dels treballadors o bé segons la ubicació del centre de cotització. En aquest cas s'ha triat per aquesta segona opció, per tal de poder observar quin ha estat l'impacte de la crisi en relació a l'activitat econòmica de cada municipi segons el sector productiu que hi és més rellevant.

Tal com es pot apreciar al primer mapa 16 —que mostra una agrupació municipal en àrees bàsiques de salut per tal de facilitar la lectura territorial de les dades— en 688 dels 947 municipis catalans (el 72,6%) s'ha produït una disminució del nombre d'afiliats a la Seguretat Social, i en 171 d'aquests el descens ha estat superior al 10%. Entre aquests últims —deixant de banda municipis poc poblats, en els quals, per tant, una disminució petita en termes absoluts pot representar una variació percentual elevada—, destaquen els casos de municipis turístics com ara Salou (amb una reducció del 47,0%), Tossa de Mar (44,2%) o Lloret de Mar (35,3%) per l'efecte de la ja citada caiguda de la contractació vinculada amb la temporada turística. No és una dada menor si tenim en compte que, el mes de juny de 2009, Lloret i Salou eren, respectivament, el trenta-unè i el trenta-cinquè municipis de Catalunya amb major nombre d'afiliats a la Seguretat Social, superats, tan sols, per algunes capitals comarcals i alguns municipis de l'àrea metropolitana de Barcelona. Per aquest mateix motiu, el mapa permet apreciar que zones turístiques com ara la Costa Daurada, la Costa Brava, però també la Vall d'Aran, són algunes de les àrees on la pèrdua de llocs de treball ha estat més gran.

Per contra, els 225 municipis que han vist augmentat el nombre de treballadors (n'hi ha 34 en què no s'hi ha produït cap variació) són, majoritàriament nuclis petits de l'interior de Catalunya, i, en què, per tant, variacions favorables en termes absoluts de poca importància poden donar lloc a creixements

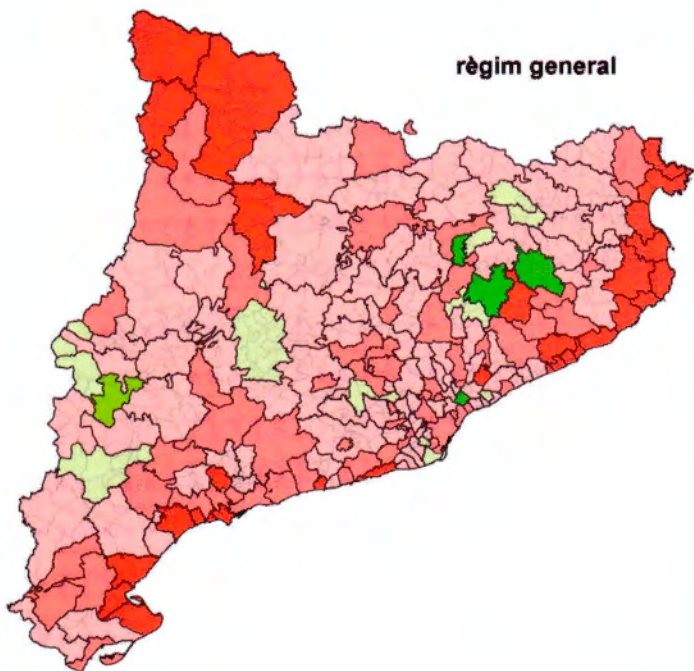
relatiu importants. Així, a la regió metropolitana de Barcelona tan sols es detecten creixements puntuals en alguns municipis de cert volum de població de la comarca del Baix Llobregat, com ara el Prat de Llobregat o Cornellà de Llobregat.

Segons el règim d'afiliació (mapes segon i tercer del mapa 16), ja s'ha comentat com la tendència de les persones afiliades en el règim general és força més desfavorable que no pas entre els autònoms. Així, si bé en tots dos casos la destrucció de llocs de treball és notable en la major part del territori, entre el col·lectiu de treballadors/es per compte propi s'aprecia una major expansió dels municipis amb una lleugera tendència positiva, novament, sobretot, en l'interior del país.

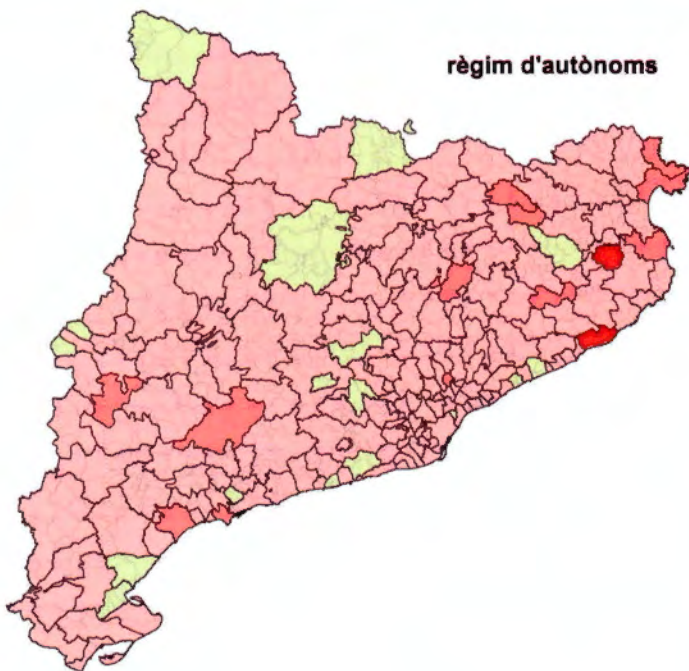
Finalment, i més enllà de l'escala territorial, alguns estudis afirmen que l'impacte de la crisi es concentra en alguns dels grups sociodemogràfics més vulnerables del mercat laboral: treballadors amb salaris baixos i feines precàries, com també les dones i els joves.

Es pot observar aquest fet en un altre dels indicadors clàssics de l'activitat econòmica, l'atur registrat, que, a diferència, de l'afiliació a la Seguretat Social, mostra dades desagregades per col·lectius demogràfics. Així, en primer lloc, i prenent novament la data del mes de juny de 2020 com a referència, cal indicar que l'atur registrat a Catalunya era de 485.019 persones, xifra que superava en 127.747 persones la corresponent al mateix moment de l'any anterior. Aquesta dada, en termes percentuals, representa un increment interanual del 35,76%, fins a situar la taxa d'atur en el 13,40%, quan un any abans era de tan sols del 9,71%. De fet, des de l'inici de l'estat d'alarma el mes de març, en tots els mesos (excepte juliol i setembre, i tot i així de manera molt tímida) s'ha esdevingut un augment de l'atur registrat, entre els quals destaca el fatídic mes d'abril, en què 50.763 persones perderen la seva feina.

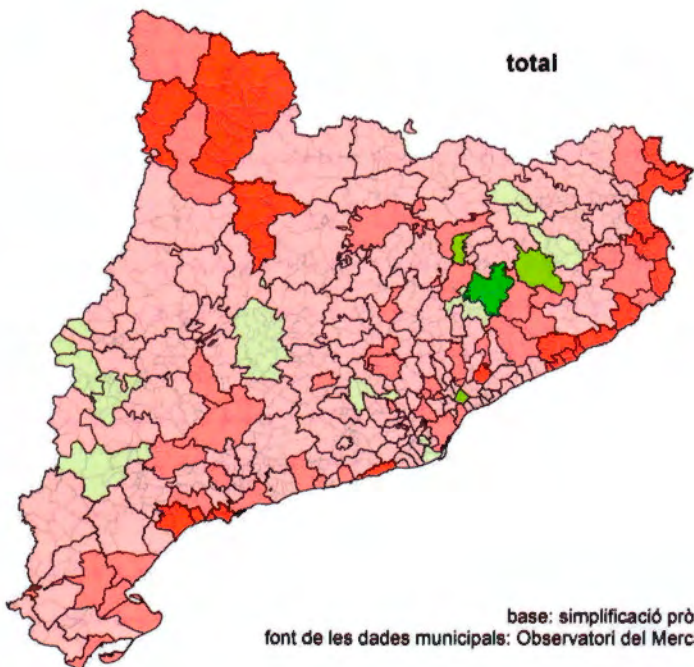
règim general

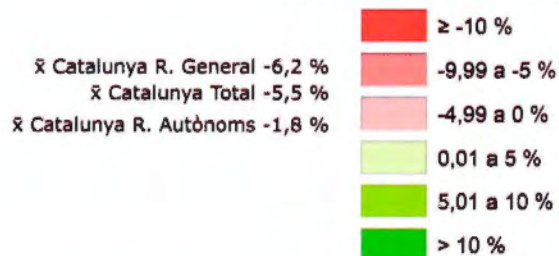
règim d'autònoms

total

**variació interanual (%) del nombre
d'afiliats a la Seguretat Social
segon trimestre, 2019-2020**

base: simplificació pròpia del mapa d'àrees bàsiques de salut
font de les dades municipals: Observatori del Mercat de Treball i Teixit Productiu (Dept. Treball, Afers Socials i Família)

50 km

Com s'ha comentat, hi ha grans diferències segons els diferents sectors econòmics i col·lectius demogràfics, que es tradueixen en un impacte asimètric de la crisi.

Així, per una banda, un dels sectors econòmics més afectats ha estat el dels serveis, que, com sabem, és el majoritari en l'economia catalana. El mapa 17 ens mostra l'evolució del nombre d'afiliats en aquest sector dels serveis per comarques. Les conclusions són clares: enfront el creixement experimentat durant el període 2013-2019, l'eclosió de la pandèmia el mes de març de 2020 marca un punt d'inflexió clar en la tendència, amb la caiguda del 23,4% en el nombre de persones afiliades en aquest sector entre els mesos de juny de 2019 i 2020. Aquesta caiguda és generalitzada al conjunt del territori, amb afectacions especialment rellevants en algunes comarques turístiques litorals, tant de la costa Brava com de la costa Daurada, on s'han deixat sentir de manera notable els efectes de les restriccions en l'obertura dels allotjaments hotelers i establiments de la restauració.

En la gran majoria dels casos, el sector turístic —com diem, un dels més afectats pel confinament— presenta una proporció força elevada de treballadors joves, mentre que el pes dels joves en els sectors menys afectats per la crisi és molt baix. Tot al contrari, els treballadors més veterans estan sobrerrepresentats en el sector essencial i actiu, la qual cosa implica que laboralment es veuen menys afectats que els treballadors joves. Així ho reflecteix el fet que, per exemple, l'atur entre els menors de 30 anys ha augmentat en un 71% entre un any i l'altre, mentre que en la resta de grups d'edats ho ha fet «tan sols» un 30%.

Per altra banda, i en relació a la precarietat laboral, cal indicar que els majors increments s'han donat entre els treballadors amb contractes d'una durada entre 3 i 6 mesos (111,59%), sovint vinculats a contractes de pràctiques i que potser, en

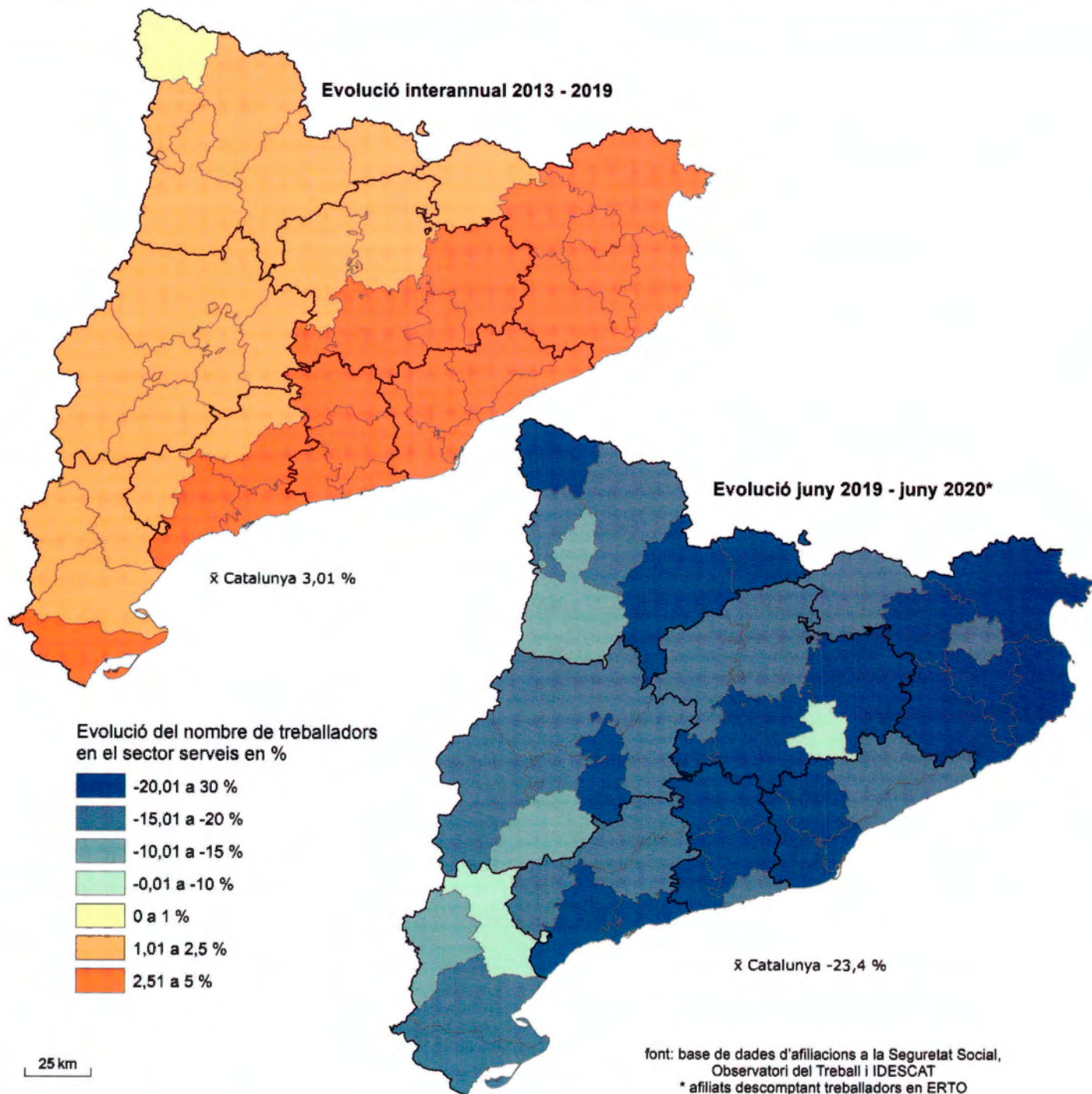
circumstàncies normals, haurien donat lloc a renovacions per un període de temps més llarg; entre els treballadors del sector dels serveis (42,49%) i, específicament, entre els professionals científics i intel·lectuals (51,76%), els tècnics i professionals de suport (44,87%) i els treballadors de la restauració, dels serveis personals i venedors (41,84%).

Els qui han vist reduïda o suspesa la seva feina i el seu sou: els ERTO

Les dades presentades fins al moment sobre l'evolució de l'atur no poden explicar-se, però, sense fer referència a un dels principals mecanismes que les empreses han activat per fer front a la crisi econòmica generada per la pandèmia.

Ens referim, concretament, als anomenats *expedients de regulació temporal de l'ocupació* (ERTO), un mecanisme existent ja fa temps en la nostra regulació laboral però que ara ha pres una importància cabdal, i segons el qual es permet que l'empresa suspengui, durant un temps limitat, els contractes de tots els empleats o d'una part, per «causes econòmiques, tècniques, organitzatives o de producció o derivades de força major» (art. 47 i 51 del RD legislatiu 2/2015, de 23 d'octubre, pel que s'aprova el text refós de la Llei de l'Estatut dels Treballadors). També poden presentar un ERTO per força major les empreses afectades per raons extraordinàries i urgents vinculades amb el contagi o aïllament preventiu decretat per les autoritats sanitàries, «així com aquelles que es vegin obligades a suspendre la seva activitat a conseqüència del tancament de locals d'afluència pública, restriccions del transport públic o falta de subministraments que impedeixi greument la continuïtat de l'activitat, sempre que aquestes causes siguin conseqüència directa de la pandèmia».

Mentre dura l'expedient temporal, la persona treballadora afectada segueix afiliada a la Seguretat

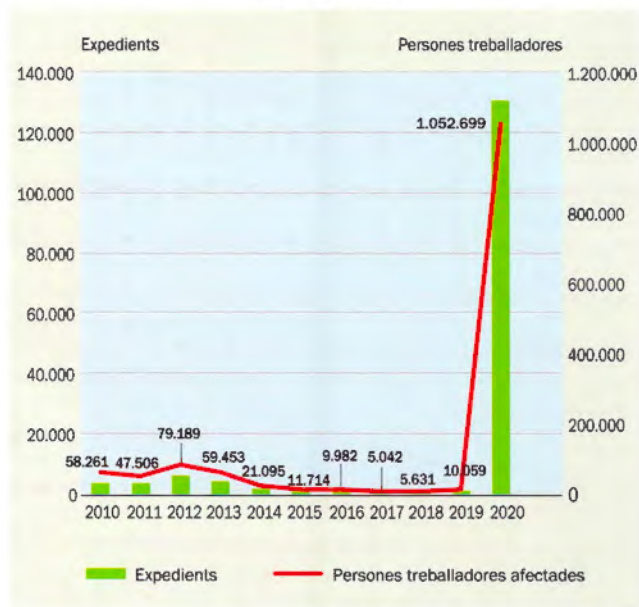

Social, si bé sí que va a l'atur i cobra la prestació que li correspon, igual que si l'haguessin acomiadat definitivament, de manera que, durant els primers sis mesos, rep el 70% de la base reguladora, tot i que res impedeix que l'empresa pugui pactar complementar els ingressos del seus empleats. Per una altra banda, aquests hi continuen vinculats, però durant el temps que estan fora del lloc de treball no generen dret a pagues extres ni a vacances, ni tampoc es té dret a indemnització, com sí que passa amb els acomiadaments col·lectius. Per contra, el temps de l'expedient temporal per coronavirus no computa en la durada de l'atur disponible i un cop acaba la situació excepcional, els treballadors s'han d'incorporar novament a la feina amb les mateixes condicions laborals prèvies. Per la seva banda, l'empresa no ha d'abonar cap indemnització a les persones treballadores afectades.

Com en el cas de les dades d'afiliació a la Seguretat Social i d'atur registrat, la informació sobre els ERTO es troben disponibles per mitjà de l'Observatori del Treball i Model Productiu, que n'actualitza les dades mensualment. Malauradament, però, la informació publicada tan sols permet conèixer quants expedients es tramiten cada mes i a quantes persones afecten, però no detallen la durada ni la data de finalització de l'ERTO, de manera que no és possible saber, en una data concreta, quanta població ha vist suspès o reduït el seu contracte laboral.

Tal com s'observa a la figura 1, el nombre d'expedients resolts durant l'any 2020 ha estat de 130.556, sis vegades més que la xifra acumulada durant tota la dècada anterior (2010-2019). De fet, durant aquest període, l'any amb un nombre més gran d'ERTO fou el 2012, en plena crisi econòmica i financera, amb un total de 5.669 expedients, i, per tant, molt lluny de les xifres assolides aquest fatídic 2020, en el qual, tan sols durant el mes d'abril, se'n van tramitar 84.207.

Figura 1. Expedients de regulació temporal d'ocupació aprovats i persones treballadores afectades. 2010-2020

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'Observatori del Mercat de Treball i Teixit Productiu. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Generalitat de Catalunya.

Segons la tipologia d'ERTO, dels 130.556 expedients aprovats durant l'any 2020, prop de 9 de cada 10 (el 85,8%) han implicat la suspensió del contracte, el 8% una suspensió i una reducció de la jornada, i el 6% només una reducció. Si traslladem aquestes xifres al nombre de persones treballadores afectats, durant l'any 2020 un total de 1.052.699 treballadors s'han vist afectats per un expedient de regulació, dels quals 900.208 (85,5%) han vist suspès el seu contracte; 7.936 (0,8%) extingit i a 144.555 (13,7%) se'ls ha reduït la jornada laboral.

Ara bé, què signifiquen aquestes xifres absolutes sobre el total de persones treballadores? Dit en unes altres paraules, quin percentatge de persones ocupades s'ha vist afectada per un ERTO? És, en re-

alitat, una qüestió força difícil de contestar, ja que, en primer lloc, una persona pot haver encadenat amb el pas del temps més d'un ERTO; i, en segon lloc, sorgeix el dubte de quina és la xifra de persones afiliades a la Seguretat Social amb què s'ha de relacionar la xifra d'expedients de regulació.

Amb tot, i malgrat ser conscients de les dificultats que s'acaben de comentar, si hom posa en relació al nombre de persones afectades per un ERTO respecte de les que estaven afiliades a la Seguretat Social a principi d'any, es pot constatar com una de cada quatre persones treballadores (el 26,5% concretament) s'ha vist afectada per un ERTO. Territorialment (mapa 18), les diferències entre municipis són importants: tal com era d'esperar, en termes generals, els municipis amb major pes dels sectors comercial i industrial, situats a la façana litoral del país i especialment a la regió metropolitana de Barcelona, són els qui presenten un nombre més gran de persones treballadores afectades, mentre que aquest xifra disminueix, amb certes excepcions, a la zona interior del país.

Els qui han vist canviada la seva forma de treballar: el teletreball

Finalment, el tercer gran impacte de la pandèmia i de les mesures per fer-hi front ha estat l'augment del treball a distància o «teletreball», una pràctica relativament minoritària al nostre país abans de l'eclosió dels efectes del virus.

En efecte, en tant que la COVID-19 s'ha anat estenent i que, conseqüentment, les mesures de confinament es van anar endurint, les empreses van optar per recórrer al teletreball d'una forma àmplia per mantenir els llocs de treball i per assegurar la continuïtat de l'activitat. Aquest impuls accelerat es va produir arran de la publicació al *Boletín Oficial del Estado* el dia 18 de març del Reial decret

lleí 8/2020, “de mesures urgents extraordinàries per fer front a l'impacte econòmic i social de la COVID-19” de tancament, l'article 15 del qual recollia el caràcter preferent del treball a distància, que el Reial decret lleí 15/2020, de 21 d'abril, prorrogava durant dos mesos més el seu caràcter preferent.

Finalment, el 23 de setembre es publicà el Real Decret lleí 28/2020, “de treball a distància”. Entre alguns aspectes, el nou text distingeix entre el treball presencial (el que es presta al centre de treball o al lloc determinat per l'empresa), el treball a distància (aquell treball que es presta al domicili de la persona treballadora o en el lloc lliurement triat per aquesta, durant tota la seva jornada o part d'ella, de manera no ocasional) i el teletreball (aquell que es duu a terme mitjançant l'ús exclusiu o prevalent de mitjans i sistemes informàtics, telemàtics i de telecomunicació). Així, perquè es consideri que un treballador realitza la seva jornada laboral a través del teletreball, aquest ha de realitzar un mínim del 30% de la seva jornada a distància durant un període de tres mesos. Igualment, s'estableix que el treball a distància ha de tenir caràcter voluntari, mai obligatori, tant per a l'empleat com per a l'empresa; alhora que ha de ser reversible per a tots dos per mitjà d'una negociació col·lectiva o un acord signat entre l'empresariat i la plantilla. Pel que fa a les despeses, la norma regula que és l'empresa la que ha d'encarregar-se de la dotació i manteniment dels mitjans i equips que necessita el treballador per a exercir la seva activitat a distància, en els termes establerts en la negociació col·lectiva o en l'acord signat amb l'empresa. El text estableix, a més, que l'empresa pot adoptar les mesures que consideri «més oportunes de vigilància i control» per a garantir que els empleats compleixin amb el seu treball, fins i tot a través de mitjans telemàtics, però sempre en el respecte de la dignitat i intimitat del treballador, alhora que permet una certa flexibilitat horària, però, alhora, empresari i treballadors po-

den negociar si en determinades franges horàries l'empleat ha de garantir la seva disponibilitat. Finalment, la llei determina que qui teletreballi tindrà els mateixos drets que si desenvolupés l'activitat de manera presencial. Aquests empleats no podran sofrir perjudicis ni en termes de retribució, ni de permanència en el lloc, temps de treball, formació o promoció professional. També es garanteix el dret a la desconnexió digital.

A partir de dades de l'Enquesta de Població Activa, s'estima que l'any 2019 només el 8,3% dels ocupats a Espanya recorrien a l'opció de treballar des de casa, ja fos habitualment o de manera ocasional. Aquesta xifra se situa clarament per sota de la mitjana de la Unió Europea (el 16,1%) i molt lluny dels valors de països com ara els Països Baixos (el 37,1%) i Luxemburg (el 33,1%), que encapçalen aquesta estadística.

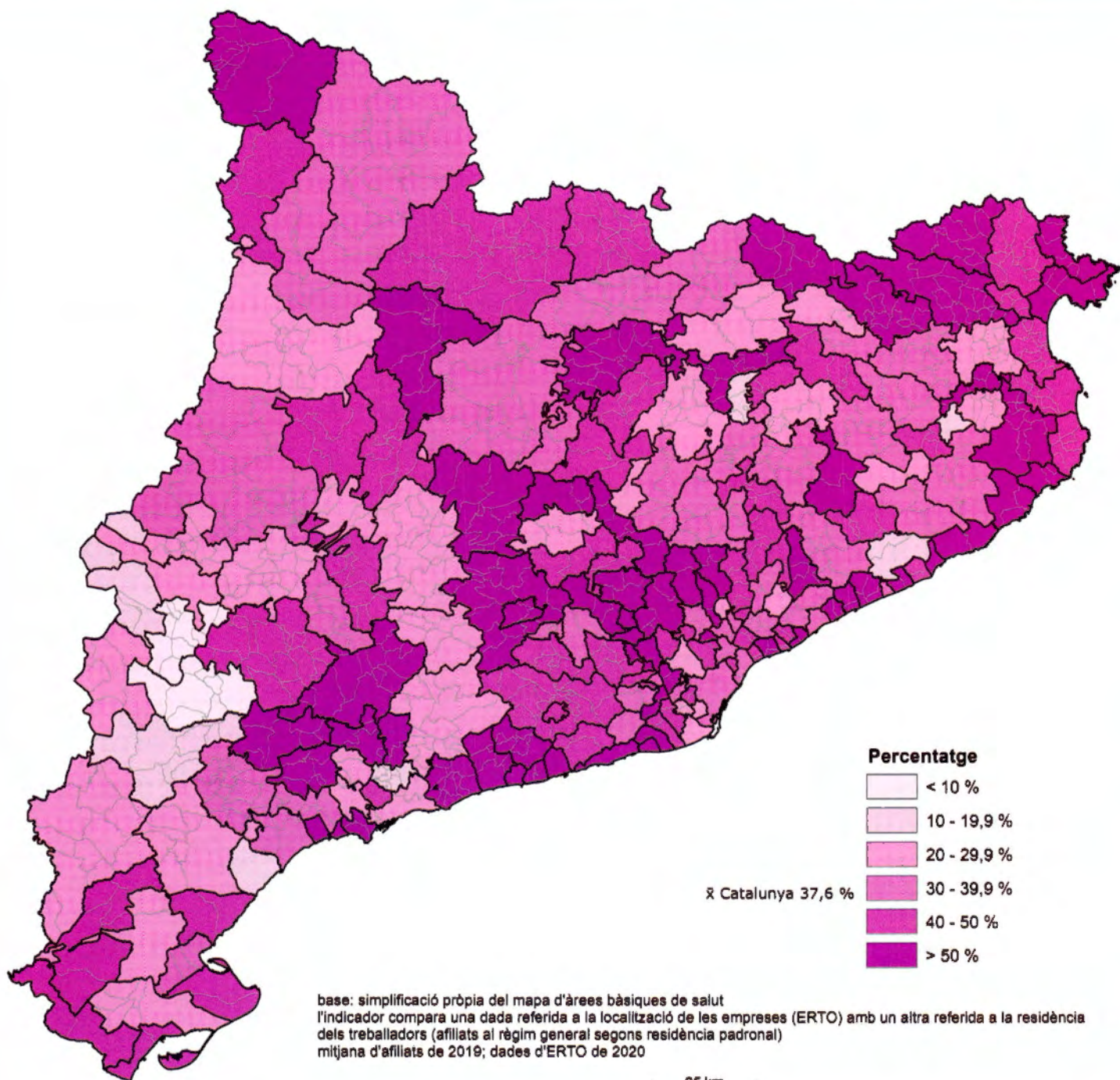
Malauradament, encara no es disposen de dades actualitzades per conèixer quin ha estat l'increment de la incidència del teletreball al nostre país arran de la pandèmia, però alguns estudis no oficials indiquen que un 30% dels treballadors ha començat a teletreballar durant la pandèmia.

Evidentment, la facilitat amb la qual un treballador pot exercir les tasques des de casa depèn de les característiques i les exigències pròpies de cada tipus de feina. Segons dades d'un estudi de Caixa Bank, el 32,6% del total dels empleats a Espanya podrien, potencialment, realitzar la feina en remot. Altres estudis, com un de realitzat pel sindicat Comissions Obreres, eleva aquesta xifra al 57,2% entre la població assalariada catalana. Per sectors, els serveis presenten un potencial de teletreball més elevat (62,5%), per davant de la indústria i de la construcció (45,8% i 45,1%, respectivament). Aquestes diferències s'expliquen perquè la possibilitat de treballar des de casa depèn, entre uns altres factors, de la mena de treball i del grau de preparació de l'empresa per a permetre que aquesta

activitat es desenvolupi des del domicili, de les condicions de la residència habitual de la persona i de la seva capacitat per a treballar en remot, així com de les xarxes i infraestructures de les quals disposi la seva àrea de residència. Així, alguns estudis recents han permès saber que, segons el tipus de treball, els autònoms són qui treballen ocasionalment des de casa amb més freqüència. En molts casos, és una necessitat, ja que la residència habitual és també el seu lloc de treball. Entre els assalariats, la prevalença és una mica major entre els treballadors amb contracte indefinit i, dins d'aquest col·lectiu, el predomini del teletreball augmenta d'acord amb el nombre d'anys d'experiència laboral. Segons la grandària d'empresa, les empreses petites són les que més utilitzen el teletreball, qüestió que es relaciona, parcialment, amb l'autoocupació.

En relació amb les característiques sociodemogràfiques dels empleats, no s'observen grans diferències per sexe en la probabilitat de treballar ocasionalment des de la residència habitual, si bé els homes utilitzen aquest tipus de treball de forma una mica més freqüent. Per edats, la incidència del teletreball augmenta amb l'edat, i és especialment intensa a partir dels 55 anys i, sobretot, per als majors de 65. Segons el nivell educatiu, existeix una diferència important entre els treballadors amb grau universitari o superior i els altres col·lectius, ja que la representativitat del primer grup en el total d'aquells que treballen en remot és de més del doble que en el total d'ocupats que mai treballen des de casa. Per contra, no sembla evident la relació del teletreball amb l'estructura de la llar.

En resum, el teletreball s'ha revelat com una peça fonamental de l'activitat econòmica, atesa la situació que vivim. Les empreses que aconseguixin implantar-lo de forma satisfactòria, podran sostenir la capacitat productiva de manera més sòlida. En altres casos, el potencial existeix, però fa falta invertir en el capital digital necessari (com infraes-

tructures empresarials i dispositius mòbils per a la connexió), així com en capital humà (formació dels treballadors en l'ús de les eines digitals).

En aquest sentit, els beneficis del teletreball poden anar més enllà de la crisi del coronavirus. Tal com s'indica en el *Llibre blanc del teletreball a Espanya*, redactat el mes de juny de 2012, un augment del teletreball hauria de facilitar unes condicions laborals més flexibles, la qual cosa oferiria a les persones l'oportunitat de conciliar millor la vida laboral amb la vida familiar o, en l'àmbit més estrictament geogràfic, la reducció de la mobilitat quotidiana (amb tot el que això implica en matèria d'estalvi energètic i d'emissió de gasos d'efecte hivernacle), la disminució dels desequilibris territorials i la possibilitat de viure en àrees més allunyades de les grans ciutats. En altres paraules, mesures senzilles com l'aplicació del teletreball podrien comportar una millor qualitat de vida i unes ciutats menys congestionades i més netes.

Amb tot, aquest visió positiva del teletreball amaga unes altres qüestions menys favorables. A l'espera que la legislació vigent i futura s'ocupi de regular-ne els principals aspectes, el teletreball té, en el dia a dia de les persones, alguns aspectes negatius, com ara l'ampliació de l'horari laboral, que genera la sensació d'estar tot el dia teletreballant i amb un perjudici importantíssim per a la seva salut; la generació d'una certa angoixa i estrès per no poder fer la feina en condicions d'idoneïtat, amb la concentració i l'atenció requerida; la possible no-adequació de l'espai físic de treball a casa; la manca de mitjans tècnics i organitzatius per a dur-lo a terme; i, en molts casos, l'assumpció d'una càrrega més gran de feina.

Així, tot i que en el futur ja més immediat l'aposta pel teletreball sembla clara i decidida, cal habilitar mecanismes que assegurin la qualitat de vida de la persona treballadora i la conciliació de les vides familiar i laboral, especialment pel que

fa referència a les cures i l'atenció de persones dependents.

Cap a una lenta i tímida recuperació de l'ocupació. Però...

No volem acabar, però, aquesta visió ràpida de l'evolució de l'ocupació durant aquest fatídic any 2020 sense fer un apunt optimista: si, tal com hem indicat, el «pic» (una de les altres paraules que han fet fortuna darrerament) de la desocupació es va donar al segon semestre de l'any, vol dir que els mesos posteriors la situació ha millorat.

En efecte, en el moment de redactar aquestes línies, les últimes dades disponibles, corresponents al tercer trimestre de 2020, semblen indicar no tan sols una frenada en la caiguda de l'ocupació, sinó, fins i tot, una tímida recuperació en el nombre de persones afiliades a la Seguretat Social. Així, respecte del trimestre anterior, l'ocupació augmentà en 36.352 persones (la immensa majoria de les quals afiliades en el règim general en el sector dels serveis), com a reflex de la represa d'algunes activitats (comercials i culturals, sobretot) segons el calendari de «desescalada» marcat pels governs català i espanyol.

No obstant això, aquests tímids indicis de recuperació no són encara prou sòlids per revertir la situació creada a partir del mes de març, de manera que en comparació amb el mateix període de l'any anterior, el tercer trimestre de l'any es tancà amb una disminució de 88.889 persones afiliades, un 2,7 % menys (això sí, exactament la meitat del 5,5 % que es registrà el segon semestre). Caldrà esperar noves dades per veure si aquesta tímida tendència es consolida amb els pas dels mesos.

També la xifra d'expedients de regulació temporal de l'ocupació aprovats convida a un cert optimisme: ja s'ha comentat com la xifra màxima (i

desorbitada) es va produir el mes d'abril, amb més de vuitanta-cinc mil. Des de llavors, la xifra mensual ha anat reduint-se ostensiblement, si bé encara se situa molt per sobre respecte del que s'esdevenia durant l'any 2019. Amb tot, les xifres del mes d'octubre, novament alcistes, coincidint amb l'expansió de la «segona onada», no conviden a un optimisme excessiu.

Finalment, i en relació al teletreball, també és encara d'hora per saber si el seu augment serà tan sols un fet conjuntural o si, per contra, com sembla, esdevindrà un fet estructural, com una nova forma d'organització del treball.

Referències bàsiques

- BLAY, Jordi (2020) "Noves ruralitats: una aproximació als canvis en les activitats econòmiques de les zones rurals catalanes en els darrers 50 anys", *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 90, p. 115-128.
- BRINDUSA, Marianela; Aitor LACUESTA (2020) *El teletrabajo en España*. Madrid: BBVA (Artículos Analíticos 2/2020).
- CANALS, Josep Maria; Mon CULLERÉ (2020) *Impacte de la COVID-19 en el teixit empresarial de la demarcació de Barcelona*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- MÉNDEZ, Ricardo (2020) *Sitiados por la pandemia. Del colapso a la reconstrucción: apuntes geográficos*. Madrid: Revives.
- OCAÑA, Carlos [dir.] (2020) *Impacto social de la pandemia en España. Una evaluación preliminar*. Madrid: FUNCAS.
- PUJADAS, Isabel (1980) "Població activa per sectors", dins: Tomàs Vidal [dir.] *Atlas socioeconòmic de Catalunya*. Barcelona: Banco Occidental, Banco Urquijo, Caixa de Catalunya.